MAGYAR MATEMATIKUSOK A XVII – XIX SZÁZADBAN

VARGA ESZTER MÁRIA 2020. [PANNON EGYETEM]

PÁLFFY MIKLÓS

BOLYAI FARKAS

BOLYAI JÁNOS

KŐNIG GYULA

RADOS GUSZTÁV

KÜRSCHÁK JÓZSEF

RIESZ FRIGYES

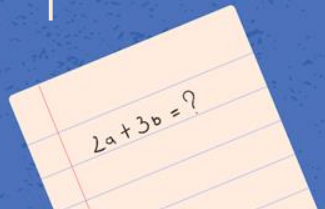
FEJÉR LIPÓT

HAAR ALFRÉD

PÓLYA GYÖRGY

LÁNCZOS KORNÉL

RADÓ TIBOR

PÁLFFY MIKLÓS

Győr városának 1598. évi visszavívója.
Sikerének titka Pálffy személyes bátorságán túl kivételesen nagy tudása (magyar, német, latin, spanyol, francia, olasz nyelvtudás, harcászati és várépítési szakértelem), melynek eredményeképpen meglepően nagy hatással vetette be korának titkos csodafegyverét, a várkaput berobbantó hatalmas harangbombát, mely lehetővé tette a vár védőinek Pálffylovassága általi lerohanását.
Tudománytörténeti szempontból jelentős következménye Pálffy hőstettének az, hogy a Grácból elüldözött Kepler előbb Szencre, majd onnan Prágába költözhetett.

1552.12.07-1600.04.23.

BOLYAI FARKAS

Életművére rányomja bélyegét az a szerencsés véletlen, hogy 1796-tól 1799-ig a göttingeni egyetemen tanulhatott, s itt egy életre szóló barátságot köthetett a nagy Gauss-szal. Az ezekben az években magába szívott matematikai kultúra és sokoldalú tehetsége lehetővé tette, hogy a marosvásárhelyi református kollégium tanáraként 1804-től kezdve eltöltött évei alatt, nyomasztó anyagi gondokkal, családi bajokkal küzdve is jelentős önálló matematikai eredményeket érjen el. Az akkori erdélyi viszonyok között ezeknek közzétételére nem volt lehetőség, így a tanítványai számára írt, 1832-ben megjelent főiskolai tankönyvébe rejtette őket.

Bolyai Farkas volt az első, aki észrevette és bebizonyította, hogy ha a síkban két sokszög területe egyenlő, akkor mindkettőt fel lehet darabolni olyan egymásba nem nyúló sokszögekre, amelyek páronként egybevágók egymással. Talán természetesnek látszódhat ez a tétel, de hogy nem az, azt mutatja, hogy a térben felvethető analóg kérdésre Bolyai Farkas hiába kereste a választ, s azután mások is sikertelenül küzdöttek vele. Végül is Hilbert felvette 1900-ban tartott nevezetes előadásában a matematika általa legfontosabbnak tartott problémái közé (igaz, ezek között ez bizonyult a legkönnyebbnek; igen hamar sikerült megmutatni, hogy a térben nem érvényes Bolyai Farkas tételének megfelelője).

1775. FEBRUÁR 9.–1856. NOVEMBER 20.

BOLYAI JÁNOS

5.

Már gyermekkorában kitűnt matematikai tehetségével. Marosvásárhelyen járt iskolába, majd matematikai műveltsége emelésének egyetlen lehetséges útját választva elvégezte a bécsi hadmérnöki akadémiát. Már ekkor is az apjától hallott párhuzamossági problémán törte a fejét. Megpróbálta indirekt úton bizonyítani, de nem sikerült. Bolyait nem ijesztették el a sikertelenségek, egyre inkább arra a meggyőződésre jutott, hogy a furcsa összefüggések előbb-utóbb valamilyen más, ellentmondásmentes elméletté állnak össze. Rájött, hogy az axióma elfogadásával az euklideszi geometria, tagadásával az újszerű nemeuklideszi geometria, figyelmet kívül hagyásával pedig a kétfajta geometria közös elemeit magában foglaló abszolút geometria jön létre. 21-22 éves volt ekkor. Apja korábban említett tankönyvének függelékeként tette közzé, innen kapta az Appendix nevet, amely néven az egész tudománytörténet ismeri. A mű mintegy 30-35 oldal. Akkor még nem tudták, a Bolyai által megalkotott geometriát Einstein használta föl első ízben a relativitáselmélet megalkotásakor a huszadik század elején.

Majdnem vele egy időben Lobacsevszkij, egy orosz matematikus hasonló felfedezést tett, így ma már az általuk felfedezett geometriát Bolyai-Lobacsevszkij geometriának nevezzük.

A Bolyaiak halála után jóval, az 1870-es években fordították le franciára és németre az Appendixet, így vált elérhetővé és ismertté a tudományos világ számára. Ekkor jöttek rá a matematikusok, hogy milyen alapvető felfedezést tett Bolyai János.

1802. DECEMBER 15.–1860. JANUÁR 27.

KŐNIG GYULA

6.

A Műszaki Egyetem tanáraként tevékenykedett. Az újdonságokra mindig fogékony volt, éppen ezért a legfrissebb matematikai felfedezéseket fejlesztette tovább. Ő elsősorban a halmazelméletbeli kutatásaival tűnt ki. Hétköznapi nyelven nehezen érthető felfedezéseket tett. Sok eredményéről csak évtizedek múlva derült ki, hogy hol és mennyiben alkalmazhatók egyéb tudományok számára.

1849. DECEMBER 16. – BUDAPEST, 1913. ÁPRILIS 8.

RADOS GUSZTÁV

Lineáris algebrával, számelmélettel (Kőnig–Rados-tétel), differenciálegyenletekkel és analízissel foglalkozott. A mátrixelmélet első hazai művelője, a determinánsok kutatója. Híres és sokáig használt tankönyve az Analízis és geometria II. Neki köszönhető, hogy a Bolyai–Lobacsevszkij-geometriát ma nem csak Lobacsevszkij-geometriának nevezik. (A Francia Akadémia a 19. század végén nagyszabású bibliográfiát adott ki, amelyben az egyik fejezet címe a Lobacsevszkij-féle geometria lett volna. Rados Gusztáv közbelépésére ezen változtatták meg Bolyai–Lobacsevszkij-geometriára. Ezt az elnevezést a matematikai szakirodalom maradéktalanul átvette).

1862. FEBRUÁR 22. – 1942. NOVEMBER 1.

KÜRSCHÁK JÓZSEF

A Budapesti Műszaki Egyetem kiemelkedő professzora volt. Pályája elején Debrecenben tanított 6 évig, a Fazekas Gimnáziumban. Őt tekintjük a modern algebra egyik legnagyobb alakjának és nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi összehasonlításban is. A variációszámítás, a parciális differenciálegyenletek és a geometriai szerkesztések elméletében végzett kutatásokat. 1902-ben Kürschák kimutatta, hogy az 1899-ben publikált Hilbert-féle szerkesztésekben a szakaszátrakáshoz elégséges egy ún. egységátrakó etalon. Hilbert ezt az eredményt nemcsak idézte Grundlangen der Geometrie (1902) c. könyvének későbbi kiadásaiban, hanem a szakaszátrakót Kürschák egységátrakójával helyettesítette.

Legjelentősebb eredményének az algebrai testek értékeléselméletének bevezetését tartják. Ennek jelentősége az, hogy a konvergencia és a határérték fogalma absztrakt struktúrákra is kiterjeszthető. Kürschák elméletét Ostrowski fejlesztette tovább és tette teljessé. A matematika tanításában is jelentős érdemeket szerzett. Az Eötvös- (ma Kürschák-) versenyek 1894–1928 közti anyagát – a versenyek szervezésének felelőse is volt – a Matematikai versenytételek (1929) c. könyvben gyűjtötte össze. Fekete Mihállyal együtt a fiatal Neumann János tanításával is foglalkozott.

1864. MÁRCIUS 14. – 1933. MÁRCIUS 26.

8.

RIESZ FRIGYES

Kolozsvári, szegedi és budapesti egyetemi tanár. Kétszeres Kossuth-díjas akadémikus. A modern valós függvénytan és a funkcionálanalízis egyik megalapozója. A szegedi matematikai iskola vezetője. A középiskolát Győrben végezte, utána a zürichi műszaki egyetemre iratkozott be. 1899-ben hazajött és matematikát tanult a budapesti egyetemen. Az 1900—1901-es tanévet Göttingenben töltötte. 1902-ben doktorált Budapesten. Középiskolai tanári oklevelet is szerzett és Lőcsén kezdett tanítani. 1907-ben jelent meg a párizsi akadémia folyóiratában az a cikke, amely a ma Riesz—Fischer-tétel néven ismert eredményt tartalmazta. Ezután került a kolozsvári egyetemre, ahol 1914-ben professzori kinevezést kapott. A Szegedre áttelepült egyetemen Haar Alfréddal együtt virágzó matematikai centrumot alakított ki. Hírneve külföldi ösztöndíjasokat vonzott Szegedre. 1946-ban a budapesti egyetemre ment át. A 70. születésnapja alkalmából rendezett ünnepségen a matematika legnagyobb élő alakjának nevezték.

1880. JANUÁR 22. – 1956. FEBRUÁR 28.

FEJÉR LIPÓT

Kolozsvári és budapesti egyetemi tanár, kétszeres Kossuth-díjas akadémikus. Iskolateremtő egyéniség, aki új szakaszt nyitott a Fourier-sorok elméletében. Apja Weisz Samu kiskereskedő volt. A tanulással kezdetben gondjai voltak. Apja egy időre ki is vette az iskolából és az üzletben kellett segédkeznie. Később egy kiváló matematikatanár, Maksay Zsigmond (1850—1896) keze alá került, aki megszerettette vele a tárgyat. 1897-ben már második lett az országos matematikai tanulóversenyen. Eredményei ismertté tették nevét külföldön. Itthon akkor irányult rá a figyelem, amikor POINCARÉ Budapestre érkezve rögtön utána érdeklődött. Még ebben az évben (1908) az Akadémiai levelező tagja lett. 1911-ben pedig a budapesti egyetem professzorává nevezték ki, főleg Eötvös Loránd közbenjárására. Hatásának titka szuggesztív erejű előadásaiban és vonzó egyéniségében rejlett. Tanítványaival az órákon kívül is tartotta a kapcsolatot, sőt sokukkal külföldre távozásuk után is levelezésben maradt.

1864. MÁRCIUS 14. – 1933. MÁRCIUS 26.

HAAR ALFRÉD

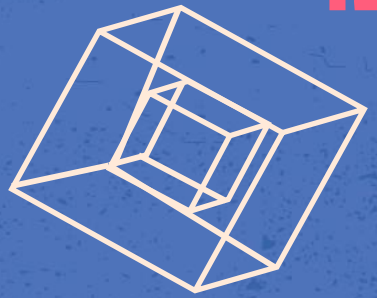

Kolozsvári, majd szegedi egyetemi tanár, a szegedi iskola egyik megalapítója. A Haar-mérték és -integrál szerepe egyre fontosabb a modern analízisben. Tanulmányait a műegyetem vegyészmérnöki karán kezdte, de 1904-ben átiratkozott a tudományegyetem matematika-fizika szakára. 1905-ben Göttingenbe ment és Hilbert előadásait hallgatta. Nála is doktorált 1909-ben. Magántanári képesítést szerzett és egy ideig a zürichi műegyetemen tanított. Hazatérése után, 1912-ben a kolozsvári egyetemre került. Trianon után Szegedre költözött, és az ottani egyetemen Riesz Frigyessel virágzó matematikai életet teremtettek. 1922-ben indított folyóiratuk (szegedi Acta) nemzetközi hírnévre tett szert. A topologikus csoportokban bevezetett mérték mellett az ortogonális függvényrendszerek elméletében és a variációszámításban ért el alapvető eredményeket.

1885. OKTÓBER 11. – 1933. MÁRCIUS 16.

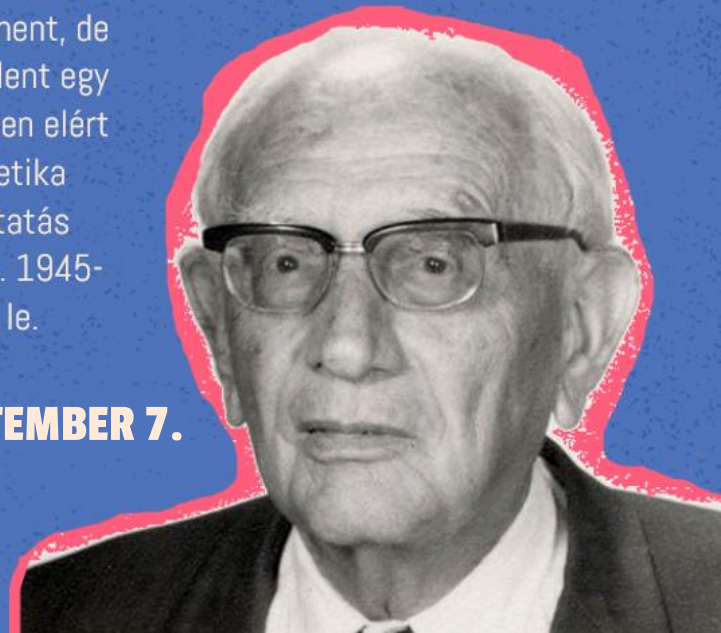
PÓLYA GYÖRGY

12.

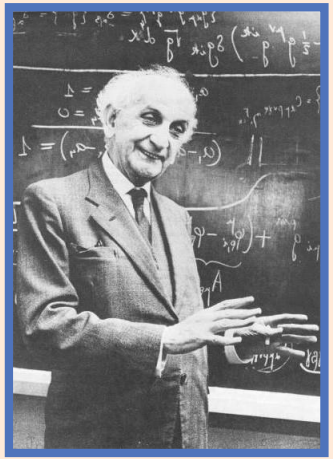
1914-ben lett a zürichi műszaki egyetem tanára. 1925-ben jelent meg a Szegő Gáborral (1895—1985) közösen írt analízis feladatgyűjteménye, amely a műfaj klasszikusának számít. 1940-ben az amerikai Stanford egyetem professzora lett. 1953-ban nyugdíjba ment, de előadásait még 90 évesen is megtartotta. 1951-ben ismét megjelent egy híres PÓLYA—SZEGŐ könyv, amely a matematikai fizikában közösen elért eredményeiket tartalmazta. A matematikai ágak közül a kibernetika köszönheti neki a legtöbbet. Pólya György volt a matematikaoktatás megreformálásának egyik ösztönzője és a heurisztika kidolgozója. 1945-ben írt művét, a Gondolkodás iskoláját 16 nyelvre fordították le.

1887. DECEMBER 13. – 1985. SZEPTEMBER 7.

LÁNCZOS KORNÉL

Németországba telepedett át, ahol Freiburgban, Frankfurtban és Berlinben dolgozott. 1928-ban és 1929-ben Einstein munkatársa volt. E munkatársi viszony életre szóló barátsággá mélyült. 1931-ben az Amerikai Egyesült Államokba ment át, ahol az Indiana állambeli Lafayette-ben a Purdue egyetemen adott elő matematikát és fizikát. Dolgozott az amerikai Nemzeti Szabványügyi Hivatalban és a Boeing Társaság kutatómérnökeként is. 1952-ben visszatért Európába, és Dublinben vendégelőadója, majd 1954-től professzora lett az Institute for Advanced Studiesnak. 1968-ban nyugalomba vonult. Doktori értekezésében az elektrodinamikai térelmélettel foglalkozott.

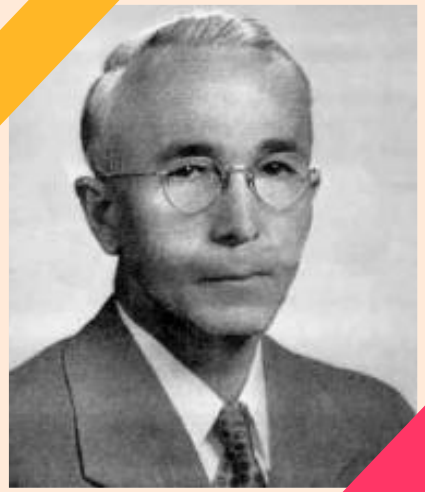

Matematikai, főként differenciálgeometriai eredményeinek lényeges következményei voltak a relativitáselméletben. Fontos felfedezéseket tett azon egységes térelmélet kialakításának érdekében, amely egyetlen elméletbe akarná foglalni a gravitációs és az elektrodinamikai jelenségeket. A Newton-féle mozgástörvényekről kimutatta, hogy nem független alaptörvények, hanem a gravitációs mező sajátos tulajdonságai. Sokat tett a kvantummechanika modern matematikai eszköztárának a kidolgozásáért is. Matematikusként foglalkozott analízissel, variációszámítással, a Fourier-analízissel és a funkcionálanalízissel. Sok olyan közelítő eljárást dolgozott ki, amelyek alkalmazhatók a számítógépeknél is. Foglalkozott még matematika- és fizikatörténettel.

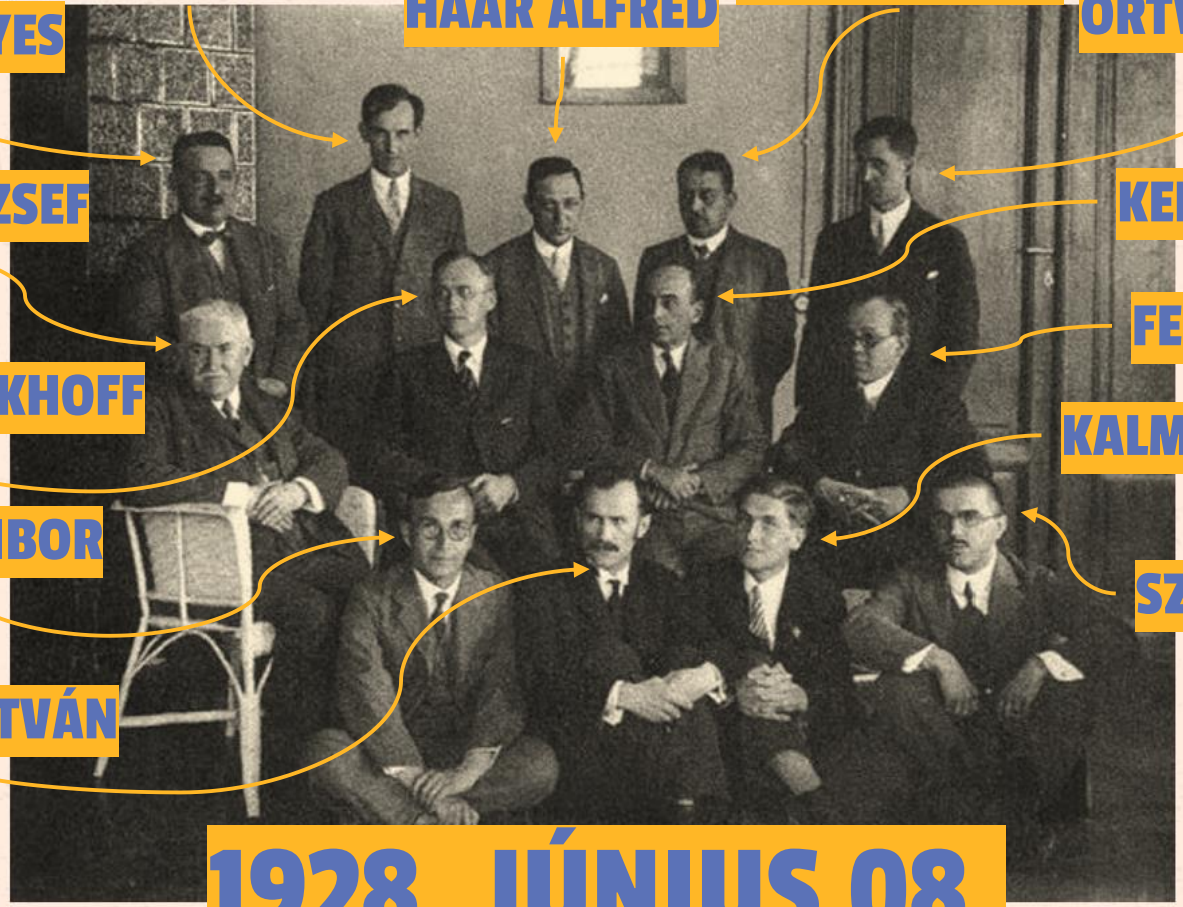
1893. FEBRUÁR 2. – 1974. JÚNIUS 25.

RADÓ TIBOR

Szegeden, majd Amerikában tevékenykedő matematikus. Az analízis neves kutatója. A műegyetemen kezdte tanulmányait, majd átiratkozott Szegedre. Ott doktorált 1921-ben. 1929-ig Riesz Frigyes adjunktusa volt. 1929-ben a müncheni egyetem, 1930-ben a Harvard tanára lett. Még az évben átment az ohioi állami egyetemre Columbusba. Nyugdíjazásáig annak professzora volt. Továbbfejlesztette Geőcze Zoárd eredményeit és lefektette a felszínmérés modern elméletének alapjait. 1930-ban megoldotta a felszínmérés egyik fontos problémáját, az ún. Plateau-problémát.

1895. JÚNIUS 2. – 1965. DECEMBER 28.

1928. JÚNIUS 08.

FORRÁSOK

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Matematikai_konferencia_Szegeden,_1928.jpg

https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1lffy_Mikl%C3%B3s_(hadvez%C3%A9r,_1552%E2%80%931600)

https://hu.wikipedia.org/wiki/Bolyai_Farkas

https://hu.wikipedia.org/wiki/Bolyai_J%C3%A1nos

Láng Zsolt: Bolyai

https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrsch%C3%A1k_J%C3%B3zsef

https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C5%91nig_Gyula

https://hu.wikipedia.org/wiki/Rados_Guszt%C3%A1v

https://hu.wikipedia.org/wiki/Riesz_Frigyes

https://hu.wikipedia.org/wiki/Fej%C3%A9r_Lip%C3%B3t

https://hu.wikipedia.org/wiki/Haar_Alfr%C3%A9d

https://hu.wikipedia.org/wiki/Rad%C3%B3_Tibor

https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%B3lya_Gy%C3%B6rgyhttps://www.google.com/search?q=I%C3%A1nczos+korn%C3%A9l&oq=I&aqs=chrome.1.69i60j69i59l3j69i60l4.3495j0j4&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Dr. Szalkai István forrásgyűjteménye

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!